

Людмила Сергіївна Захаркіна,

канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри фінансів і кредиту,
Сумський державний університет (м. Суми, Україна);

Олексій Олександрович Захаркін,

канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри фінансів і кредиту,
Сумський державний університет (м. Суми, Україна);

Карина Миколаївна Карабець,

магістрант ННІ фінансів, економіки і менеджменту імені Олега Балацького,
Сумський державний університет (м. Суми, Україна)

БАНКІВСЬКІ РЕЙТИНГИ ЯК ІНСТРУМЕНТ МАРКЕТИНГОВОЇ СТРАТЕГІЇ УЧАСНИКІВ ФІНАНСОВОГО РИНКУ

У статті розглянуті питання формування рейтингових оцінок банківських установ. Проаналізовані класифікаційні ознаки банківських рейтингів, у результаті чого було виявлено, що ключовими критеріальними ознаками при цьому є мета використання рейтингів та методика їх побудови. Здійснено порівняльну характеристику різних моделей рейтингового оцінювання та виявлено, що не існує універсальної системи рейтингування банків. Досліджено основні проблеми рейтингового оцінювання українських банків та запропоновані шляхи їх вирішення.

Ключові слова: банківський рейтинг, оцінювання, рейтингові агентства, проблеми рейтингування, маркетингові стратегії, фінансовий ринок.

DOI: 10.21272/mmi.2017.4-10

Постановка проблеми. Сучасний фінансовий ринок України характеризується високим рівнем волатильності та непередбачуваності. Особливо це стосується банківської сфери, де за останні 2 роки внаслідок кризових явищ пов'язаних з різними причинами опинилися в стані банкрутства та були виведені з ринку близько 60 комерційних банків. Така ситуація змушує учасників фінансового ринку при формуванні маркетингових стратегій більш критично ставитися до вибору банківських установ як основного та необхідного фінансового посередника на ринку. Це стосується всіх ланок економічного устрою держави від домогосподарств, які співпрацюють з банками в депозитно-кредитній сфері, до великих підприємств та корпорацій, для яких банки є одним з основних джерел фінансових ресурсів та партнерів по бізнесу.

Одним із сучасних та дієвих інструментів вибору банку-партнера є аналіз його рейтингу, який охоплює різні сторони діяльності банку та наглядно і різнобічно ілюструє його позицію на фінансовому ринку. Разом з тим, наявність позитивного рейтингу не завжди об'єктивно висвітлює справжній фінансовий стан банку і може призвести до невірних маркетингових рішень інших учасників ринку.

Причинами цього можуть бути заздалегідь «замовлені» неправдиві рейтинги, ненадання банками достовірної інформації рейтинговим агентствам, помилки самих рейтингових агентств. Таким чином виникає необхідність розробки дієвого об'єктивного інструментарію рейтингування банків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед вітчизняних науковців значний внесок у розвиток методології і практики вирішення проблем рейтингування банків зробили О.Ю. Білик [1], В.Б. Духненко, В.С. Шапран [4], Ю.Л. Логвиненко [6], О.О. Любіч, Г.П. Бортніков [7], Ю.Б. Миронов [8; 9], К.В. Мстоян [10], О.М. Мусієнко, А.Ю. Маслова, Г.О. Савченко [11], О.Л. Пластун [12], Б.І. Пшик [13], М.В. Рисін [18], Б.В. Самородов [20], Дж. Кранер,

М. Вебер [22], Дж. Кіфф, М. Кіссер, Л. Шумахер [23], М. Лівінгстон, А. Наранью, Л. Жоу [24], Д. Морган [25] та ін. Разом із тим, аналіз наукової літератури з теми дослідження дозволяє стверджувати, що невирішеними остаточно залишаються ряд теоретичних і прикладних проблем, що стосуються розробки та обґрунтування механізму об'єктивного рейтингового оцінювання банків та його застосування на практиці. Це обумовлює актуальність дослідження, його мету, завдання та зміст.

Мета статті – дослідження сучасних науково-методичних підходів до визначення рейтингу банківських установ, виявлення основних проблемних питань, що виникають у цьому процесі та векторів його вдосконалення.

Викладення основного матеріалу дослідження. Конкурентоспроможна банківська система займає одне з найважливіших місць у формуванні фінансової стабільності та міцного позиціонування країни на міждержавному просторі, а також - у забезпеченні сприяння розвитку державного і приватного секторів бізнесу усіх рівнів, створення сприятливого клімату для іноземного інвестування та ін. Одним з важливих аспектів забезпечення прозорості банків для різних зацікавлених сторін є доступність інформації щодо наявних фінансових ризиків, величина яких може визначитися, у тому числі, за результатами рейтингових оцінок спеціалізованими агентствами.

Контроль, управління і оптимізація діяльності комерційних банків здійснюється відповідними уповноваженими структурами як на національному, так і міжнародному рівні. Найповнішу і змістовну інформацію з цього питання надають результати рейтингової оцінки діяльності банків. Банківське рейтингування широко розповсюджене у високорозвинених країнах, а нині починає впроваджуватися і у вітчизняній практиці.

Для розуміння процесу рейтингової оцінки діяльності банку, а також можливості його критики і реструктуризації в Україні потрібно з'ясувати сутність самого поняття «рейтинг» як у загальному значенні, так і у розрізі специфіки оцінки функціонування банківської діяльності. На сьогоднішній день немає чітко визначеної єдиної дефініції щодо поняття «банківський рейтинг».

Так, Ю. Л. Логвиненко при дослідженні сутності рейтингування та його значення в ринкових умовах наводить наступну дефініцію даного поняття: «рейтинг – це значення певної відносної оцінки, що діє у визначений момент чи протягом певного періоду часу, яку суб'єкт рейтингування в результаті реалізації процесу рейтингування присвоює досліджуваному об'єкту та вважає найоптимальнішим для його позиціонування за обраним критерієм чи набором критеріїв серед інших подібних за основними параметрами суб'єктів господарювання» [6].

Згідно глосарію банківської термінології НБУ тлумачить рейтинг банку як «позицію банку на ринку залежно від певних параметрів і показників діяльності, фінансового стану, виконання економічних нормативів, вимог законодавства тощо. Визначення рейтингу є одним із методів аналізу, який дозволяє одержати комплексну оцінку фінансового стану банків і порівняти їх між собою» [14].

Таким чином, узагальнюючи дані підходи, визначаємо банківський рейтинг як комплексний системний показник, що відносно позиціонує банк на фінансовому ринку на основі результатів його фінансової діяльності та відповідності нормативним вимогам.

Розглядаючи питання банківського рейтингування, необхідно визначитися з класифікаційними ознаками таких рейтингів. Поняття класифікації будь-якого процесу має різні способи структуризації в залежності від критерію, який враховується. Тому чітко визначеної єдиної класифікації банківських рейтингів та методик, за якими вони здійснюються, не існує. Різні вчені використовують їх широку диверсифікацію за призначенням та засобами застосування.

Зокрема, К. В. Мстоян виділяє такі класифікаційні ознаки рейтингових методик: «за сферою розповсюдження (національні, міжнародні); ступенем відкритості (відкриті, закриті); за методом

побудови (бальні, індексні); за формою спостереження (комбіновані, дистанційні); за формою подання результатів (чисельні, літерні, графічні) тощо» [10, с. 189].

М. В. Рисін зазначає, що рейтингова оцінка повинна комплексно охоплювати всі аспекти банківської діяльності, містити набір коректних показників та методів розрахунку, спосіб узагальнення досліджуваних показників в інтегральну оцінку і визначення вагових коефіцієнтів, бути незалежною щодо оцінок інших банків» [18].

На нашу думку, можна погодитися з однією з найбільш повних класифікаційних ознак банківського рейтингування, що наведені в працях Ю. Б. Миронова [8, 9]. За ознакою практичного використання він пропонує поділяти рейтинги на наступні види:

- а) інвестиційні (довгострокові, короткострокові);
- б) рейтинги боргових зобов'язань банків (облігацій, субординованих кредитів);
- в) рейтинги банківських продуктів (депозитів, кредитів, іпотечних програм);
- г) внутрішні банківські рейтинги (рейтинги позичальників, рейтинги якості управління, рейтинги відділень тощо);
- д) рейтинги банківських деривативів;
- е) рейтинги інструментів гібридного капіталу банків [8, с. 75].

За дослідженнями Ю. Б. Миронова «на сьогодні існують два базові підходи до присвоєння кредитних рейтингів банкам – за величиною чистого капіталу (або чистого грошового потоку) та на основі коефіцієнтного аналізу», які у свою чергу можуть бути одноетапними та двоетапними (що передбачають поділ об'єктів рейтингування на окремі однорідні групи) [9, с. 215]. Автор також вважає, що більшість існуючих поділів методик є малоефективними для користувачів послуг банківського рейтингування.

ТОВ «Рейтингове агентство «Експерт-Рейтинг» у методиці та процедурі оцінювання банків зазначає, що «обираючи показники, за якими проходить вивчення факторів, що впливають на кредитний рейтинг банку, агентством встановлені наступні принципи:

- аналітик повинен надавати перевагу тим показникам, які мають стандартизований розрахунок та можуть порівнюватись з середнім значенням по ринку;
- у разі наявності достовірної інформації про особливості обліку у банку тих або інших операцій аналітик може вносити корективи у розрахунок тих або інших нормативів, повідомляючи про це банк, рейтинговий комітет, а потім визначаючи це у рейтинговому звіті або інформації про оновлення рейтингу;
- у разі, якщо НБУ змінює значення нормативів або вводить нові нормативи замість визначених раніше, аналітик замінює показники до найближчих за значенням, що відображає у рейтинговому звіті або інформації про оновлення рейтингу» [4, с. 4-5].

Таким чином, можна зробити висновок, що ключовими критеріальними ознаками, що можуть бути використані при систематизації банківського рейтингування, є мета використання рейтингів та методика їх побудови.

Здійснити порівняльну характеристику різних моделей рейтингового оцінювання можна також за кількістю врахованих окремих показників та їх груп, що аналізуються при визначенні рейтингових позицій банку. Під час дослідження було проаналізовано декілька відомих рейтингових моделей комплексної оцінки діяльності банку та виокремлено їх переваги та недоліки (таблиця 1). Результат проведеної систематизації дає зрозуміти, що кожна з методик охоплює окремий обмежений спектр показників, що аналізуються, а тому може бути використана тільки для часткової оцінки або присвоєння одного з виду рейтингів, виходячи зі специфіки методики розрахунку кожної з моделей.

Аналізуючи міжнародний досвід рейтингування банків, можна відзначити використання провідними рейтинговими агенціями широкого спектру новітніх, автоматизованих і комплексних

Розділ 2 Інновації у маркетингу

методик (DEA, PEARL, PATROL, ORAP, BAKIS). У той же час очевидно, що використання високотехнологічних методик зарубіжних рейтингових компаній є майже неможливим на сучасному етапі розвитку вітчизняної банківської системи. Причинами цього є невідповідність їх структурі банківської системи України або необхідність значних фінансових витрат на запровадження. Тому вони можуть бути використані як наявний вектор потенційного вдосконалення національних моделей. Тож національна банківська система у цьому питанні має широких діапазон дій для подальшого розвитку і вдосконалення [21, с. 362-363].

Таблиця 1 – Аналіз методик рейтингового оцінювання банків
(сформовано авторами на основі [1; 2; 20])

ГРУПИ ПОКАЗНИКІВ		РЕЙТИНГОВІ МЕТОДИКИ										
		В. Кроманова	EUROMONEY	Є. Ширинської	DEA	Таксонометричний метод	CAMELS	«Рюрік»*	«ІВІ-Рейтинг»*	«Кредит-Рейтинг»*	«UKRA»*	«Експерт-Рейтинг»*
Структура та якість активів		+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Структура зобов'язань		+		+	+		+	+		+	+	
Якість та достатність власного капіталу		+	+		+	+	+	+		+	+	+
Емісійні доходи								+				
Депозити					+	+		+		+	+	+
Фонд обов'язкових резервів		+			+							
Фінансові результати			+		+			+	+		+	+
Дохідність		+		+	+	+	+	+	+	+		+
Ліквідність		+		+			+		+	+		+
Аналіз операційного середовища					+					+	+	
Ефективність діяльності				+	+		+		+		+	
Показники фінансової стійкості		+		+	+	+		+	+	+	+	
Положення на фінансовому ринку						+		+	+	+	+	+
Якість кредитного портфелю				+	+	+		+	+	+	+	+
Організація системи корпоративного управління							+		+	+	+	+
Рівень розвитку ризик-менеджменту	Кредитний ризик							+	+	+	+	+
	Ризик ліквідності				+		+	+	+	+		
	Валютний, процентний, цінний ризик					+	+	+	+	+		+
	Операційно-технічні ризики						+	+	+	+		
	Юридичні ризики, ризики репутації						+	+	+	+		
Темпи і перспективи розвитку									+		+	
Аналіз можливості отримання фінансової підтримки											+	+
Аналіз регуляторного середовища									+		+	
Рівень доступу банку до ресурсів на міжбанківському кредитному ринку					+	+			+			+
Взаємовідносини з владою												+
Захист капіталу		+				+						

Примітка: * - за наданою інформацією відповідних рейтингових агентств на офіційних сайтах

Необхідно зазначити, що не всі банки проходять рейтингове оцінювання, результати якого відомі широкому колу споживачів. Зазвичай до послуг рейтингових агенцій звертаються лише найбільші банківські установи, що користуються інструментами залучення капіталу на

фінансовому ринку. Для малих і середніх банків, як правило, об'єктивно взагалі відсутня потреба і зацікавленість у фінансуванні витрат на визначення свого рейтингу.

Актуальною проблемою рейтингування є неповна порівнюваність і співставність рейтингових оцінок, отриманих банками у різних рейтингових агентствах. Різні рейтингові агентства використовують по-своєму унікальні методики оцінювання, дещо відмінні шкали оцінок, несинхронізовані строки і періодичність присвоєння рейтингів. Ще більш відмінності у підходах і результатах рейтингових оцінок можна спостерігати у міжнародних і національних рейтингових агентствах.

З одного боку, закритість систем оцінювання рейтингових агентств і неможливість отримання доступу зацікавлених сторін до детального опису методик рейтингування можна пояснити намаганням захистити власні методичні розробки як об'єкт інтелектуальної власності від несанкціонованого використання іншими конкуруючими агентствами. Серед причин закритості також можна відзначити бажання солідних рейтингових агентств забезпечити реальну об'єктивність оцінки, тобто зробити неможливим «підгонку» банками своїх показників під відповідну методику з метою отримання вищого рейтингу

З іншого боку, закритість рейтингових систем оцінювання викликає певні негативні наслідки:

- неможливість перевірки об'єктивності присвоєного рейтингу (упередженість може обумовлюватись комерційною зацікавленістю рейтингових агентств у присвоєнні завищеного рейтингу для задоволення інтересів своїх клієнтів);

- неможливість достовірного зведення рейтингових оцінок різних банків, отриманих від різних агентств, до загальнонаціонального рейтингу, що унеможлиблює обґрунтований порівняльний аналіз банків на основі єдиної для усього ринку рейтингової шкали;

- можливість внесення змін рейтингом агентством до власної методики без відповідного інформування про це користувачів або корегування у «ручному режимі» отриманих попередніх розрахункових результатів, що зменшує об'єктивність рейтингових оцінок;

- неоднозначність трактування результатів рейтингу в залежності від методики його складання.

Проведене дослідження методик рейтингового оцінювання на основі аналізу показників, що використовуються у них засвідчив, що не існує універсальної системи рейтингування банків. Це призводить до певних відмінностей у результатах, що наочно видно з рис. 1 та табл. 2, хоча в деяких позиціях вони співпадають.

№	Банк	Общий рейтинг	Стрессо-устойчивость	Лояльность вкладчиков	Коррекция аналитиков	Место в рейтинге по депозитам физлиц
1.	Креді Агриколь Банк	4.91 ★★★★★	4.40	4.40	0.50	15
2.	Альфа-Банк	4.52 ★★★★★	3.40	4.60	0.50	7
3.	Мегабанк	4.22 ★★★★★	2.70	4.20	0.75	22
4.	Кредобанк	4.15 ★★★★★	3.80	4.50	0.00	19
5.	Прокредит Банк	4.15 ★★★★★	3.80	4.50	0.00	17
6.	УкрГазбанк	4.03 ★★★★★	3.30	3.80	0.50	8
7.	УкрСиббанк	4.00 ★★★★★	3.60	4.40	0.00	9
8.	Райффайзен Банк Аваль	3.87 ★★★★★	4.50	4.20	-0.50	4
9.	Укрсоцбанк	3.80 ★★★★★	3.10	4.50	0.00	6
10.	Правекс-банк	3.76 ★★★★★	3.30	3.20	0.50	26
11.	Укрэксімбанк	3.58 ★★★★★	3.10	3.60	0.25	3
12.	Ощадбанк	3.54 ★★★★★	3.60	4.50	-0.50	2
13.	ВТБ Банк	3.38 ★★★★★	2.90	3.90	0.00	16
14.	ПриватБанк	3.38 ★★★★★	2.90	4.40	-0.25	1

Рисунок 1 – Рейтинг українських банків станом на 01.07.2016
(за даними порталу «Мінфін» [17])

Таблиця 2 – Рейтинг життєздатності найбільших банків України станом на 01.07.2016
(за даними журналу «Forbes Україна» [5])

№	Банк	Достатність капіталу	Якість кредитного портфелю	Підтримка і ризики власників	Рентабельність діяльності банку	Ліквідність	Безперервність виплат	Системне значення банку	Сумарний рейтинг
1	Креді Агріколь Банк	2	3	4	4	5	4	2	3,75
2	Райффайзен Банк Аваль	3	1	4	4	4	4	3	3,65
3	ПроКредит Банк	2	4	4	4	4	4	2	3,60
4	ІНГ Банк Україна	4	1	4	4	3,5	4	2	3,55
5	UniCredit (Укрсоцбанк) Bank	4	1	3	4	3,5	4	3	3,45
6	Сітібанк	1	4	4	4	3,5	4	2	3,40
7	КредоБанк	2	4	4	4	3	4	2	3,40
8	УкрСиббанк	2	3	4	2	3	4	3	3,15
9	Правекс-Банк	4	1	4	2	3,5	4	1	3,15
10	Альфа-Банк	2	2	3	2	4	4	3	3,10
11	Ощадбанк	1	1	4	1	3,5	4	4	3,00
12	Банк «Південний»	2	4	1	3	4	4	2	2,85
13	ПриватБанк	2	3	1	3	3	4	4	2,80
14	Банк «Восток»	1	4	1	4	4	4	1	2,80

Слід відзначити, що зазначені проблеми рейтингування характерні не лише для українських рейтингових агентств. Так, найбільші та всесвітньовідомі агентства «великої трійки» (Fitch Ratings, Moody's Investors Service, Standard and Poor's) також неодноразово потрапляли в міжнародні і доволі скандальні ситуації з питань неадекватності присвоєних рейтингів.

Перша вагома критика на їх адресу з'явилася ще до іпотечної кризи в США – на початку 70-х рр. минулого століття. Річ у тім, що до того послуги зі складання кредитного рейтингу емітента боргових цінних паперів оплачували інвестори, а потому – самі емітенти. Нова процедура спричинила звинувачення у «хабарах» за рейтинги, які не відповідають реальному фінансовому стану компаній-емітентів.

У 2009 році колишній аналітик Ерік Колчинські послав конгресменам доповідь про те, що Moody's свідомо робила неправильні оцінки вартості акцій. Зокрема, мова йшла про те, що старші менеджери одержували доходи від переоцінки активів. Е. Колчинські заявляв, що персонал агентства - це слабкі фахівці, що недовго працюють, а аналітики "залякані" менеджерами, які просто відмахуються від незручних висновків з метою одержання доходів [3].

Варто сказати, що піддавати критиці можна не тільки міжнародних «рейтингових гігантів», проблеми у адекватності присвоєних оцінок часто існують і у вітчизняних агенцій. Це ілюструє велика кількість банків, які свого часу демонстрували високі рейтингові показники, та незабаром опинилися в скрутному фінансовому становищі чи взагалі потрапили під ліквідаційні процеси. Так, згідно статистичних даних 51% з усіх банків, які на сьогоднішній день ліквідовано, ліквідуються, або в яких працює тимчасова адміністрація, свого часу підлягали рейтинговій оцінці, та більшість отримали досить високі рейтинги (ПАТ «ВіЕйБі Банк», ПАТ «Дельта Банк», ПАТ «Імексбанк», ПАТ КБ «Хрещатик», тощо), хоча, звичайно слід враховувати лаг у часі від моменту проведення оцінки банку і часом його дефолту.

Проблемність з об'єктивністю рейтингового оцінювання можна наочно продемонструвати на прикладі ПАТ КБ «Хрещатик», який наразі знаходиться в стадії ліквідації. На рисунку 2 представлений фрагмент з веб-ресурсу агентства ТОВ «Кредит-Рейтинг», а саме історія рейтингування ПАТ КБ «Хрещатик». Саме в день призначення тимчасової адміністрації 05 квітня

2016 р., «Кредит-Рейтинг» оприлюднило рейтингову оцінку, яка висвітлює звичайно не найкращі прогнози банку, але до оцінки з явними ознаками дефолту за національною шкалою ще залишається понад 5 позицій [19].

Рисунок 2 – Фрагмент рейтингового оцінювання банку ПАТ КБ «Хрещатик» агентством ТОВ «Кредит-Рейтинг» [19]

Схожу ситуацію демонструє рейтингове дослідження ТОВ РА «Стандарт-Рейтинг», яке наприкінці 2015 року навало топ-18 найнадійніших за депозитними вкладами банків, у якому 16-ту позицію займає знову ж таки ПАТ КБ «Хрещатик» (рис. 3). Уже через 4 місяці після присвоєння рейтингу оцінка для цього банку виявилася вкрай протилежною [15].

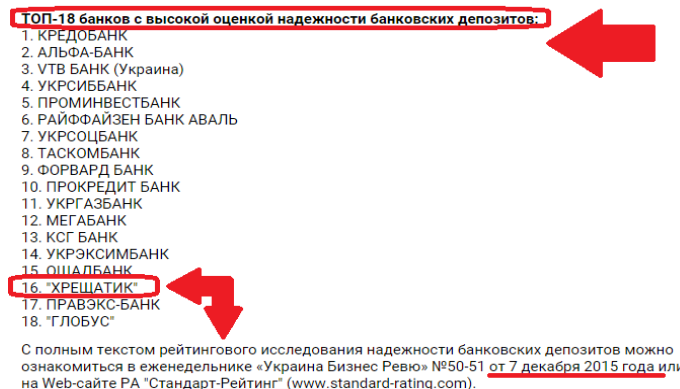

Рисунок 3 – Фрагмент рейтингового оцінювання банків ТОВ РА «Стандарт-Рейтинг» за надійністю депозитів (сформовано авторами на основі [15])

Подібні приклади можна навести і з іншими банками. Так, на веб-ресурсі електронного журналу «Фориншурер», що входить до ТОП-3 найбільших інтернет-ЗМІ на страхову тематику в СНД, ПАТ «Унікомбанк», який на сьогоднішній день належить до установ, що ліквідуються, ще на початку року займав 7-му позицію найприбутковіших банків України та за рейтингами вважався одним із найнадійніших банків 2015-2016 років. (рисунок 4). Це підтверджує думку про те, що до інформації рейтингових агентств, зокрема в світовій мережі, необхідно ставитися доволі критично.

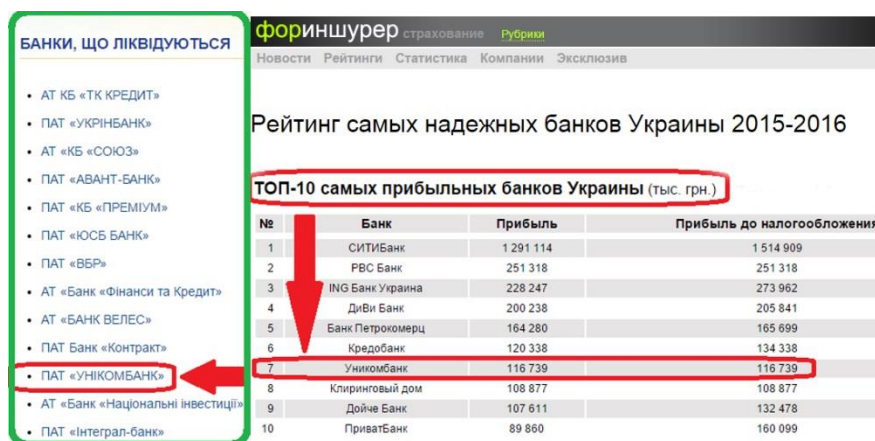

Рисунок 4 – Проблеми рейтингового оцінювання на прикладі банку ПАТ «УНІКОМБАНК» (сформовано авторами на основі [16])

Висновки та перспективи подальших досліджень. Результати проведених досліджень показують, що суттєвою проблемою актуальною не лише для вітчизняних споживачів банківських послуг є недостатня порівнянність і співставність рейтингових оцінок, що отримують банки у різних рейтингових агентствах. Причиною цього є використання рейтинговими агентствами унікальних методик оцінювання, різних критеріальних ознак, несинхронізація строків і періодичності присвоєння рейтингів. Тому можна констатувати обмеженість можливостей рейтингових агентств щодо об'єктивного оцінювання банків, що особливо виявляється в умовах високих макроекономічних ризиків і економічної нестабільності. Ситуацію поглиблює також наявність великого обсягу інформації з помилковими і неадекватними даними щодо фінансового стану деяких банків.

Невизначеність у виборі суб'єктами господарювання банківської установи як основного партнера у веденні бізнесу не сприяє реалізації ними своїх маркетингових стратегій. Сучасні рейтингові показники банків не можуть бути використані суб'єктами господарювання в якості надійного індикатора, що визначає їх дії на фінансовому, товарному, сировинному ринках. Це призводить до необхідності проведення додаткових досліджень ринку, що тягне за собою певні витрати без яких суб'єкти господарювання можуть понести значні фінансові втрати.

Окреслюючи шляхи вирішення проблем рейтингування українських банків, можна виділити необхідність створення єдиних методичних підходів до складання рейтингів, які б враховували кращий світовий досвід цього процесу, були простими та зрозумілими для всіх учасників фінансового ринку. Ключова роль в цьому питанні повинна бути відведена НБУ, який має співпрацювати з провідними рейтинговими агентствами. Важливим питанням також є об'єктивне інформаційне забезпечення процесу рейтингування, для чого можна запропонувати внесення відповідних змін до фінансової звітності банків та посилення контролю за їх діяльністю, що є темою окремого дослідження.

Таким чином, подальші дослідження мають бути спрямовані на розробку ефективного інструментарію рейтингування банків, що має увібрати в себе елементи окремих існуючих банківських методик рейтингування та дозволить сформувати єдиний, універсальний банківський рейтинг, що значно зменшить невизначеність на фінансовому ринку, поліпшить фінансове планування та ефективність реалізації маркетингових стратегій суб'єктів господарювання.

1. Білик О.Ю. Дослідження сучасних методів та моделей рейтингового оцінювання комерційних банків / О.Ю. Білик // Молодий вчений. – 2015. – № 2 (17). – С. 941-945.
2. Бобиль В. Методика применения показателей системы риск-менеджмента [Електронний ресурс] / В. Бобиль // Банкаускі веснік. – 2014. – Чэрвень. – С. 16-21. – Режим доступу : <http://www.nbrb.by/bv/articles/9999.pdf>.
3. Доповідь, відправлена колишнім аналітиком Moody's в конгрес, може дорого обійтись самому агентству [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://news.finance.ua/ua/news/-/172206/dopovid-vidpravlena-kolyshnim-analitykom-moodys-v-kongres-mozhe-dorogo-obijtys-samomu-agentstvu>.
4. Духненко В.Б. Рейтингова методологія та процедура для оцінювання банків [Електронний ресурс] / В.Б. Духненко, В.С. Шапран. – Рейтинговое агентство «Експерт-Рейтинг». – 2016. – Режим доступу : http://www.expert-rating.com/data/upload/methods/20160219/BANKS_2016_02_19.pdf.
5. Корнилюк Р. Рейтинг життєздатності українських банків –2016 [Електронний ресурс] / Р. Корнилюк // Forbes. – № 2. – Режим доступу : <http://forbes.net.ua/ua/business/1421401-rejting-zhittjezdatnosti-ukrayinskih-bankiv-2016>.
6. Логвиненко Ю.Л. Сутність рейтингування підприємств та його значення в ринкових умовах / Ю.Л. Логвиненко // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2009. – № 640. – С. 319-327.
7. Любіч О.О. Надійність кредитних рейтингів для прогнозування дефолтів банків / О.О. Любіч, Г.П. Бортніков // Наукові праці НДФІ. – 2015. – № 1 (70). – С. 96-109.
8. Миронов Ю.Б. Класифікація банківських рейтингів та їх практичне використання [Електронний ресурс] / Ю.Б. Миронов // Вчені записки університету «КРОК». Серія : Економіка. – 2014. - № 35. – С. 73-78. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vzuk_2014_35_12.
9. Миронов Ю.Б. Методологічні підходи до складання рейтингів комерційних банків / Ю.Б. Миронов // Економічний форум. – 2014. – № 2. – С. 214-221.
10. Мстоян К.В. Рейтингування як інструмент оцінювання надійності банку [Електронний ресурс] / К.В. Мстоян // Молодий вчений. – 2015. - № 2 (17). – С. 188-191. - Режим доступу : <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2015/2/103.pdf>.
11. Мусієнко О. М. Сучасна практика рейтингового оцінювання діяльності банків на основі таксонометричного методу / О.М. Мусієнко, А.Ю. Маслова, Г.О. Савченко // FINANCIAL SPACE. – 2014. – № 1 (13). – С. 121-127.
12. Пластун О.Л. Удосконалення діяльності рейтингових агентств на основі врахування біржової капіталізації / О.Л. Пластун // Фінанси України. – 2012. - № 7. – С. 108-117.
13. Пшик Б.І. Актуальні проблеми рейтингового оцінювання діяльності банків в Україні / Б.І. Пшик // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2014. – № 2 (20). – С. 149-152.
14. Рейтинг банку [Електронний ресурс]. – Національний банк України Офіційне інтернет-представництво. Глосарій банківської термінології. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=123595.
15. Рейтинг надійності банківських депозитів [Електронний ресурс]. – Рейтинговое агентство «Стандарт-Рейтинг». – Режим доступу : http://standard-rating.biz/rus/products_massmedia_rd3q2015/.
16. Рейтинг самых надежных банков Украины 2015-2016 [Електронний ресурс]. – Фориншурер. – Режим доступу : <http://forinsurer.com/rating-banks>.
17. Рейтинг устойчивости банков по итогам 4 квартала 2015 [Електронний ресурс]. – Сайт Минфин. – Режим доступу : <http://minfin.com.ua/banks/rating/?date=2016-07-01>.
18. Рисін М.В. Рейтингова оцінка діяльності банків як інструмент аналізу фінансового стану / М.В. Рисін // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2014. - № 2 (20). – С. 159-164.
19. Сайт рейтингового агентства «Кредит-Рейтинг» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.credit-rating.ua/ua/>.
20. Самородов Б.В. Результати визначення рейтингів банків з використанням модифікованого таксонометричного методу / Б.В. Самородов // Фінанси, облік і аудит: зб. наук. праць. – 2012. – № 19. – С. 161-169.
21. Тарасевич Н.В. Види та значення комплексної оцінки фінансового стану банку / Н.В. Тарасевич // Вісник соціально-економічних досліджень. - 2013. - Вип. 4. – С. 361-365.
22. Krahn J. Generally Accepted Rating Principles: a Primer / J. Krahn, M. Weber // Journal of Banking and Finance. – 2001. –Vol. 25. – P. 3-24.
23. Kiff Jh. Rating Through-the-Cycle: What Does the Concept Imply for Rating Stability and Accuracy? : IMF Working Paper WP/13/64 / John Kiff, Michael Kisser and Liliana Schumacher. – International Monetary Fund, 2013. – 29 p.
24. Livingston M. Asset Opacity and Split Bond Ratings / M. Livingston, A. Naranjo, L. Zhou // Financial Management. – 2007. – № 36. – P. 49-62.
25. Morgan D. Rating Banks: Risk and Uncertainty in an Opaque Industry / D. Morgan // The American Economic Review. - 2002. – № 92 (4). – P. 874-888.

1. Bilyk, O.Yu. (2015). Doslidzhennia suchasnykh metodiv ta modelei reitynhovoho otsiniuvannya komertsiiynykh bankiv [Research of modern methods and models of rating evaluation of commercial banks]. *Molodyi vchenyi – Young Scientist*, 2(17), 941-945 [in Ukrainian].
2. Bobyl, V. (2014). Metodika primeneniia pokazatelei sistemy risk-menedzhmenta [Methodology of the risk-management indexes usage]. *Bankauski vesnik – Banking Annals*, June, 16-21. Retrieved from <http://www.nbrb.by/bv/articles/9999.pdf> [in Russian].
3. Dopovid, vidpravlena kolyshnim analitykom Moodys v konhres, mozhe doroho obityts samomu ahentstvu [Report, sent by the Moody's ex-analytic to the congress, can cost dear to the agency itself]. (n.d.). *finance.ua*. Retrieved from <http://news.finance.ua/ua/news/-/172206/dopovid-vidpravlena-kolyshnim-analitikom-moodys-v-kongres-mozhe-dorogo-obijtyts-samomu-ahentstvu> [in Ukrainian].
4. Dukhnenko, V.B., & Shapran, V.S. (2016). Reitynhova metodolohiia ta protsedura dlia otsiniuvannya bankiv [Top-rated methodology and procedure of banks' estimation]. Rejtingovoe agentstvo «Jekspert-Rejting». *expert-rating.com*. Retrieved from http://www.expert-rating.com/data/upload/methods/20160219/BANKS_2016_02_19.pdf [in Ukrainian].
5. Kornyliuk R. (2016). Reitynh zhytitezdatnosti ukrainskykh bankiv-2016 [2016 - top-rating of Ukrainian banks' viability]. *Forbes*, 2. Retrieved from <http://forbes.net.ua/ua/business/1421401-rejting-zhytitezdatnosti-ukrayinskih-bankiv-2016> [in Ukrainian].
6. Lohvynenko, Yu.L. (2009). Sutnist reitynhuvannya pidpriemstv ta yoho znachennia v rynkovykh umovakh [Nature of enterprises top-rating and its value in the context of market relations]. *Visnyk Natsionalnogo universytetu «Lvivska politekhnika» – Journal of Lviv Polytechnic National University*, 640, 319-327 [in Ukrainian].
7. Liubich, O.O., & Bortnikov, H.P. (2015). Nadiinist kredytnykh reitynhiv dlia prohnozuvannya defoltiv bankiv [Reliability of credit ratings to predict bank of defaults]. *Naukovi pratsi NDFI – RFI Scientific Papers*, 1(70), 96-109 [in Ukrainian].
8. Myronov, Yu.B. (2014). Klyasifikatsiia bankivskykh reitynhiv ta yikh praktychne vykorystannia [Bank Ratings Classification and their Practical Use]. *Vcheni zapysky universytetu «KROK». Serii : Ekonomika – Scientific notes of the «KROK» University. Field : Economics*, 35, 73-78. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vzuk_2014_35_12 [in Ukrainian].
9. Myronov, Yu.B. (2014). Metodolohichni pidkhody do skladannia reitynhiv komertsiiynykh bankiv [Methodological approaches to the definition of commercial banks' ratings]. *Ekonomichnyi forum – Economic forum*, 2, 14-221 [in Ukrainian].
10. Mstoian, K.V. (2015). Reitynhuvannya yak instrument otsiniuvannya nadiinosti banku [Rating as a tool to assess the reliability of the bank]. *Molodyi vchenyi – Young Scientist*, 2(17), 188-191. Retrieved from <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2015/2/103.pdf> [in Ukrainian].
11. Musiienko, O. M., Maslova, A.Yu., & Savchenko, H.O. (2014). Suchasna praktyka reitynhovoho otsiniuvannya diialnosti bankiv na osnovi taksonometrychnoho metodu [Modern practice of top-rating estimation of the banks' activity on the basis of taxonomy approach]. *Financial space*, 1(13), 121-127 [in Ukrainian].
12. Plastun, O.L. (2012). Udoshkonalennia diialnosti reitynhovyykh ahentstv na osnovi vrakhuvannya birzhovoi kapitalizatsii [Improvement of the top-rating agencies activity, accounting stock market capitalization]. *Finansy Ukrainy – Finance of Ukraine*, 7, 108-117 [in Ukrainian].
13. Pshyk, B.I. (2014). Aktualni problemy reitynhovoho otsiniuvannya diialnosti bankiv v Ukraini [Current issues of the top-rating estimation of the Ukrainian banks' activity]. *Visnyk Universytetu bankivskoi spravy Natsionalnogo banku Ukrainy – Journal of Banking University*, 2 (20), 149-152 [in Ukrainian].
14. Reitynh banku [Rating of banks] (n.d.). – Natsionalnyi bank Ukrainy. Ofitsiine internet-predstavnytstvo. Hlosarii bankivskoi terminolohii. – Retrieved from http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=123595 [in Ukrainian].
15. Reitinh nadezhnosti bankovskikh depozitov [Credit rating of banks' deposits]. Reitynhovoe ahentstvo «Standart-Reitynh» – Top-rating agency «Standart-Reitinh». (n.d.). <http://standard-rating.biz>. Retrieved from http://standard-rating.biz/rus/products_massmedia_rd3q2015/ [in Russian].
16. Reitinh samykh nadezhnykh bankov Ukrainy 2015-2016 [Top-rating of the most creditable Ukrainian banks] (n.d.). *forinsurer.com* Retrieved from <http://forinsurer.com/rating-banks> [in Russian].
17. Reitinh ustoichivosti bankov po itoham 4 kvartala 2015 [Top-rating of the banks' soundness according to the results of the IV quarter 2015]. (n.d.). *minfin.com.ua*. Retrieved from <http://minfin.com.ua/banks/rating/?date=2016-07-01> [in Russian].
18. Rysin, M.V. (2014). Reitynhova otsinka diialnosti bankiv yak instrument analizu finansovoho stanu [Top-rating estimation of the banks activity as the tool of the financial analysis]. *Visnyk Universytetu bankivskoi spravy Natsionalnogo banku Ukrainy – Journal of Banking University*, 2(20), 159-164 [in Ukrainian].
19. Sait reitinhovoho ahentstva «Kredit-Reitinh» [Site of the top-rating agency «Kredit-reitinh»]. www.credit-rating.ua. Retrieved from <http://www.credit-rating.ua/ua/> [in Ukrainian].
20. Samorodov, B.V. (2012). Rezultaty vyznachennia reitynhiv bankiv z vykorystanniam modyfikovanoho taksonometrychnoho metodu [Results of estimation of banks top-rating, using modified taxonomy method]. *Finansy, oblik i audyt – Finance, accounting and audit*, 19, 161-169 [in Ukrainian].
21. Tarasevych, N.V. (2013). Vydty ta znachennia kompleksnoi otsinky finansovoho stanu banku [Types and values of complex estimation of the financial state of the bank]. *Visnyk sotsialno-ekonomichnykh doslidzhen – Socio-Economic Research Bulletin*, 4, 361-365 [in Ukrainian].
22. Krahnhen, J., & Weber, M. (2001). Generally Accepted Rating Principles: a Primer. *Journal of Banking and Finance*, 25, 3-24.
23. Kiff, Jh., Kisser, M., & Schumacher, L. (2013). *Rating Through-the-Cycle: What Does the Concept Imply for Rating Stability and Accuracy?*: IMF Working Paper WP/13/64. International Monetary Fund.
24. Livingston, M., Naranjo, A., & Zhou, L. (2007). Asset Opaqueness and Split Bond Ratings. *Financial Management*, 36,

49-62.

25. Morgan, D. (2002). Rating Banks: Risk and Uncertainty in an Opaque Industry. *The American Economic Review*, 92 (4), 874-888.

Л.С. Захаркіна, канд. экон. наук, доцент, доцент кафедры финансов и кредита, Сумский государственный университет (г. Сумы, Украина);

А.А. Захаркин, канд. экон. наук, доцент, доцент кафедры финансов и кредита, Сумский государственный университет (г. Сумы, Украина);

К.Н. Карабець, магистрант УНИ финансов, экономики и менеджмента имени Олега Балацкого, Сумский государственный университет (г. Сумы, Украина)

Банковские рейтинги как инструмент маркетинговой стратегии участников финансового рынка

В статье рассмотрены вопросы формирования рейтинговых оценок банковских структур. Проанализированы классификационные признаки банковских рейтингов, в результате чего было выявлено, что ключевыми критериями при этом выступают цель использования рейтингов и методика их построения. Проведена сравнительная характеристика различных моделей рейтинговой оценки и обнаружено, что не существует универсальной системы рейтингования банков. Исследованы основные проблемы рейтинговой оценки украинских банков и предложены пути их решения.

Ключевые слова: банковский рейтинг, оценка, рейтинговые агентства, проблемы рейтингования, маркетинговые стратегии, финансовый рынок.

L.S. Zakharkina, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance and Credit, Sumy State University (Sumy, Ukraine);

O.O. Zakharkin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance and Credit, Sumy State University (Sumy, Ukraine);

K.M. Karabets, Master's Student of the Balatsky Academic and Scientific Institute of Finance, Economics and Management, Sumy State University (Sumy, Ukraine)

Bank rating as a tool of marketing strategy of financial market participants

The aim of the article. The aim of the article is to study the modern approaches to determination of bank rating, to identify the main problematic issues arising in this process and ways of its improvement.

The results of the analysis. The work justifies the urgency use of bank rating as one of the tools for marketing strategy development of financial market participants. The essence of the notion "banking rating" is revealed and on the ground of generalization of different approaches the author's interpretation of the notion is offered. The modern classification features of bank rating were studied and it was determined, that there was no an exclusive classification of bank rating and methods by which they were made. Different scientists use their broad diversification according to its purpose and means of application. Several known models of integrated assessment were analyzed and their advantages and disadvantages were defined. The research of methodologies of rank assessment on the basis of the indicators analysis used in them proved that there was no the universal system of bank rating. Key criteria features that can be used during the systematization of the banking rating are aim of rating usage and methodology of their structure. The result of the classification explains that each of separate methods covers a limited range of indicators under analysis, and that is why it can be used only for partial assessment or assignment of one of the rank type, according the specificity of the calculation method of each model.

The study showed that one of the main problems, which is relevant not only for domestic banks, is incomplete comparability of rating assessments received by banks from different rating agencies. Every rating agency uses its own unique assessment methods, different assessment scales, free terms and frequency of rating. Negative effects of close rating assessment systems of different rating agencies were studied. The main problems of bank rating assessment including international experience of such assessment were defined. The problem of this process was illustrated on practical examples of rating assessment of some Ukrainian banks.

Conclusions and direction of further researches. To sum up, there is the limited capacity of rating agencies concerning an objective bank assessment that is evident in conditions of high macroeconomic risks and economic instability. The choice uncertainty of entities of bank institution as a major partner in business doesn't promote the implementation of their marketing strategies. Current rating indicators cannot be used by entities as a reliable indicator that determines their effect on financial and commodity markets. During analysis of the problem of Ukrainian banks rating it is emphasized the necessity of the creation of the common methodological approaches to the rating making, accounting the best world's experience in this sphere.

Thus, the further researches should be aimed at development of effective tools for bank rating that should include elements of some existing methods of bank rating and will form the exclusive, unique bank rating system that significantly reduce the uncertainty on the financial market, improve the financial planning and providing the market strategies of entities.

Keywords: bank rating, assessment, rating agency, rating problems, market strategies, financial market.

Отримано 19.01.2017 р.